

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 6.

Fylke: Sogn og Fjordane.

Tilleggsspørsmål nr. Folkelige musikk-
instrument.

Herad: Fjaler.

Emne:

Bygdelag: Guddal og Dale.

Oppskr. av: Eivgard Torbjørn

Gard: Soribø og andre.

(adresse):

G.nr. 121 Br.nr. 3.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. og andre.

B. Eller om den er etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

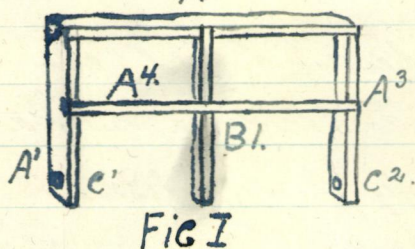
Jólve spyrtjilista har eg truleg ikkje fått. Eg
kan ikkje finna henne, og kan heller ikkje
minnast eg har svara på henne.

Spørsmål 1. Nei.

Spørsmål 2. Nei.

3. Rangler.

Den mest almene rangle i vår bygd var
i eldre tider - og fram til våre dagar
"Kraakesjeldra." Ho såg slik ut:

Ein laga først ei grind slik som fig. I.
Grindi var laga av tinnre fjøler. (1 cm tjukke,
2-3 cm breide og 25-30 cm lange.) Dette var side-
fjølene (sjespildrene A1 og A3.) Så sette ein på
tværspiltra A2. Ho og var 1 cm tjukk, 2-3 cm
breid 25 cm lang. (Breidda på sjeldra "vart
soleis umlag 25 cm. So sette ein på "me'spiltra",
A4. Dimmest feste ein på sjeldre spila (fjori) B1.

Í síðerspildrene var det hól for „Sjeldrerüllin“ (C¹ og C²).

„Sjeldrerüllin“ var lítt stúttare enn „Sjeldra“ var þrei. (Fig. II.) Í kvar endi þá sjeldrerüllin var sett rúnde naglar. (E¹ og E²) Þurr einu naglen var lengd til handtak. (E¹) Í sjeldrerüllin“ var smidd djúpi færor. Sjeldrespila var fest til tværspildra A², gjókk undir tværspildra A⁴ og náðde með endern með þá „Sjeldrerüllin.“ Þar einn svinga „Sjeldra“ rúndt, fókki ein fram ei rad smeltan umlag þom nær ein dreg ei riva meðitler eit þorstak, þerra at smeltane var þvassare.

Þy þar og sett „krákesjeldre“ smidde av jarn. Þáde grúndi og serly spila (fjóri) var mykji túmvarare. Ímellen vart þá þvassare og smeltane kom tidare.

Í þeirare oi þar „krákesjeldrene“ voru þomrágútleike. Men í eldri tider fannst det mangi þá kvar gard. Túrne var þers forsygjorde með útkrúkingar. Þá dei aller eldri og þar sett, var det allid þvassar. Þy det er lítt skýrnely þvifor.

Já, nær ein gjókk for „úbeist“ hadde ein allid „krákesjeldre“ með til á skvemma údgra með. Þy sjeldrene var „gøe fy“ úndejordiske o. Fy þiskeri o trollskap“, þa gamla Hans Heggheim („Úyttelin“). Han fortalde þoleis at ein stad þá Heggheimshæi var det allid þiskeri. „Þa va ei gøe þjelp á þra þlíkt með se þa þa va þroske þá.“

Í þeirare oi þar „Sjeldrene“ must voru þrúka til á skvemma „útkjene“ með. Þein nemorde dei si for og for „útkjesjeldre.“ „Fjeltisjeldre“ þar og og hóyrþ. For dei vart nýttá til á

3.

skremma geitene av boen med um dagane og heim att til skogen um kveldane.

4. Knall og Smellar.

Vauleg mato for botn og ungdóm, var „á smell'e lela". Hei valde þá eit stök og fjússa lelad. Tæueleis var det og vauleg „á smell'e posa." Stúne gongur tok ein ei griseblase og fyllte godt mud luft, batt „att fj" og la henne þá ein stein og da til med ein bausakjipp eller ei fjól. Det gar ein smell lela kross som skot. Dette vart ofu gjótt i sauband med „kjell'ing." Vár ein briddi eit tridra þar „heldt se i lag", heldt ein „it rype spetavel." Þá mytta ein alt þom skravala kíndi. Skyting mid kerit. (sprung) to voga ein sjeldra. Þá vart ein aelisk slíkt þom ein var viss um det iðgi var brandfira med.

Klonskelomar spela ein Rey med, reley botn. Det saue galdt og anite blomar.

Blomane av da (güllöda) setta ein for minnen og lela i. Hei leit þom vart mytgi mytta, var „á blöse þra." Þá fann ein eit flatt grasblad, eller lela av harte - og la millom „tommasfingraue". So setta ein lepaue for og lela. Þei vaksne lika det iðgi. Þei kalla leikun for „pist'dinna."

Minnekrit og bókakrit þá glas og flasker skaut ein ofu med. Det „ga ein rypin smell'e." Þá fyllte ein minnekrit eller bókakrit þá ein leubel", kotta godt - og setta leirte i. Gerby vart dette mytta jonsoktaun. Frá gausast av skilde ein skyte da, „fy ein lyle jagt

vekk hollteye", sa ein gausling til meg ein
gong. Dei meinte og jonsokbålet hadde
sanne verkrodene. "Fiskeriet syer varmin",
sa same mannen. (Hans Heggheim.)

Jonsokvelden og jonsokdagen var elles helgi
at trollkjerringane. Då galdt det å vera
på vakt. Tarnulcis i julehelgi. Då friska ein
på hjörtkrossane både i fjøs og tei.

Jonsokdag künde ein få vismenn um kvern
sorr, püsle og holl'a. Medan prestene var
på stoler, skulde ein kosta eit "heslebeis"
over kyrkjetaukt. Var der nokon i kyrkja
sorr "holl'a", snatte dei "knuggje på ein
øyke."

Ein annan måte å "hukka" trollkjerringane på
(kallane med), var å leggja "flogvane" i dør-
gållene. "Flogvane" var rogn som vaks ut
or ei ljoske. Det gjorde dei ein gong på
garden Tviland med ei som vart kalla
"Asto-Brita." Ho vart sjuk, o snalle
leggje på Tviland i tre veker.

5. Allydarn:

Allydarn som hadde den verkrodene som det
er spurt um under punkt. 5, kjennes og
ikkje. Men derimot var det ymke allydarn som
kydde feigd.

Når hundane sat og laugylle, trydde
alle på at ein kvann var feig. Det seiers
var det eit ille teikne når kyrne gav seg til
å laugraute. Då var aubur i dyb på
ferde, eller so var nokon feig.